

Bitkilerle Zam

Bitkiler, kültürün ve yaşamımızın ayrılmaz bir parçası. Bitkilerden çok çeşitli amaçlarla yararlanıyoruz. Besin olarak tüketmenin yanında, ilaç, kozmetik, boya, araç gereç, eşya yapımında ve yapılarda da çeşitli bitkilerden elde edilmiş malzemeleri kullanıyoruz. Bitkilerle bu ilişkimiz çok eski, hatta tarih öncesi zamanlara dayanıyor. İnsanlar buğday ve arpa gibi tahılları yetiştirmeye başladıktan sonra, tarım yaptıkları alanların yakınında ilk yerleşim yerlerini kurmuşlardı. Belki de, bugün yetiştirdiğimiz ve kullandığımız birçok bitki, eski dönemlerde yaşamış insanlar tarafından da benzer amaçlarla kullanılıyordu.

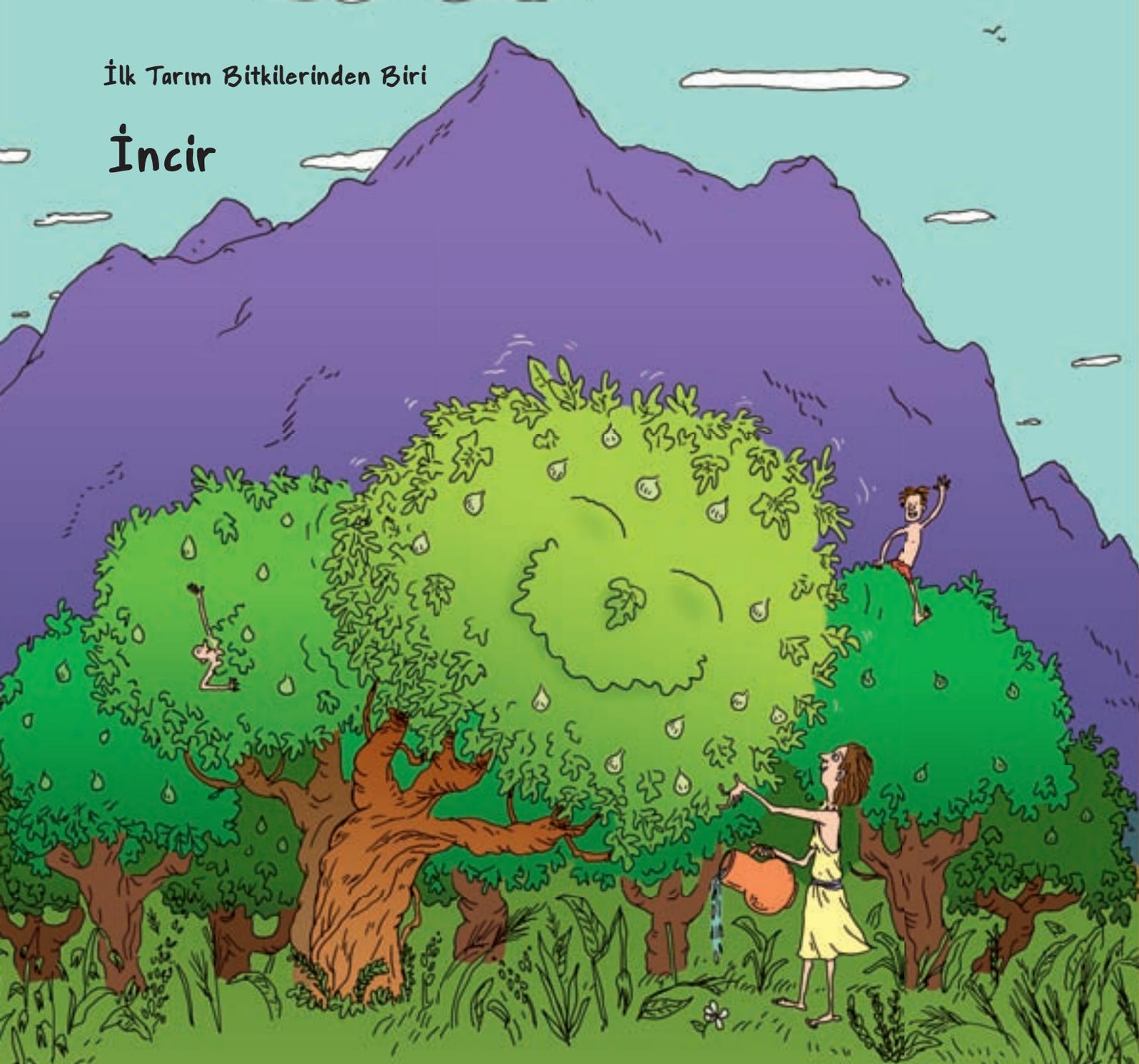
Bitkileri inceleyen çok çeşitli bilim dalları var. Bunlardan biri de, "arkeoetnobotanik". Bu bilim dalı, geçmiş dönemlerde yaşamış insanların bitkilerden nasıl yararlandığını, bitkilerin insanların yaşamındaki yerini ortaya çıkarmaya çalışıyor. Geçmiş dönemlerde yaşamış insanlar hangi bitkileri yetiştiriyorlardı? Bu bitkilerden nasıl yararlanıyorlardı? Nelerle besleniyorlardı? İlaç olarak kullandıkları bitkiler var mıydı? Boya yapımında, dokumacılıkta ya da yapılarda kullandıkları bitkiler bugün kullandığımız bitkilere benziyor muydu?..

anda Yolculuk

Arkeolojik kazı alanlarında bitkilerin eski insanların yaşamlarındaki yerine ilişkin öyle çok ipucu var ki. Bunlardan bazıları yalnızca mikroskop yardımıyla incelenebilen ipuçları. Örneğin, çiçektozu kalıntıları gibi. Tohumlar, bitki sapları, yapı malzemesi olarak kullanılan bitkilerin kalıntıları, eski çanak ve çömleklerin içindeki bitki kalıntıları, meyve çekirdekleri gibi başka ipuçları da var. Ama bunları inceleyebilmek için, önce bulmak gerekiyor!

Koskocaman bir kazı alanında bitki kalıntılarının bulunması öyle kolay bir iş değil. Arkeoetnobotanik uzmanları, kazı alanında tıpkı birer dedektif gibi çalışıyor. Kazı alanında bazı bitkilerin kalıntılarını ya da izlerini bulduktan sonra, bunları tanımlamaya ve günümüzde kullanılan bitkilerle bağlantılarını bulmaya çalışıyorlar. Bu sayede, bitkilerin ve insanların bu bitkilerden nasıl yararlandığının tarihini ortaya çıkarıyorlar. Bu çalışmalardan öyle anlaşılıyor ki, geçmiş insan uygarlıklarının birçoğunu mısır, arpa, yulaf, buğday, zeytin, üzüm, ceviz, incir, papaya, mercimek, keten gibi bitkiler olmadan hayal etmek güç.

İncir

Biliyor musunuz, incir ağacı ilk evcilleştirilen bitki türlerinden biri. Günümüzden 11.000 yıl kadar önce Akdeniz çevresinde yaşayan insanlar, yaşadıkları yerlere incir ağaçları diyor ve bu ağaçların meyvelerini topluyorlardı. Bu keşif, Ürdün Vadisi'ndeki çeşitli arkeolojik kazılardaki buluntulara dayanıyor. Arkeologlar bu kazılarda Yeni Taş Çağı'ndan (Neolitik Dönem) kalma bir yerleşim yerinde incir kalıntıları bulmuşlar. İncelemeler sonucunda, bu meyvelerin biyolojik özelliklerinin yabani incirlere değil, bugün de yetiştirilen evcil bir incir

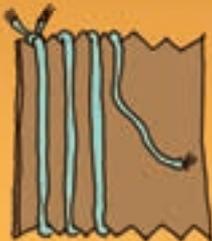
çeşidine benzediği ortaya çıkarılmış. Bu kazılarda, incirlerin yanı sıra hasadı yapılmış yabani arpa, yulaf ve darılar da bulunmuş. Yani bu dönemde insanlar bu bitkilerin ekimini henüz yapmıyor, doğada kendi kendine yetişen arpa yulaf ve darıları tüketiyorlardı. Araştırmacılar, bu bulgulardan Yeni Taş Çağı'nda insanların doğayla ilişkisinin değişmeye başladığı sonucunu çıkarıyorlar. İnsanlar, bundan önceki 2,5 milyon yıl boyunca avcılık ve toplayıcılık yaparak yaşamışlardı. Ama bu dönemde tarımı keşfetmişler ve çeşitli bitki türlerini evcilleştirmeye başlamışlardı.

Keten

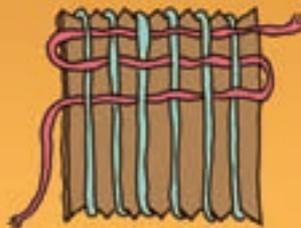
Keten bitkisinin lifleri, eski çağlardan beri kumaş dokumak için kullanılıyor. Örneğin Eski Mısır'da MÖ 5000'li yıllarda keten, dokumacılıkta kullanılmak üzere tarlalarda yetiştiriliyordu. Aslında keten Mısır'ın yerel bitkilerinden biri değildi. Büyük bir olasılıkla Akdeniz'in doğusundan getirilmişti. Keten bitkileri toplandıktan sonra önce kurumaya bırakılıyordu. Tohumları, bir sonraki ekim için ayıklanıp biriktiriliyordu. Sonra liflerinin yumuşaması için bitki suda bekletiliyor, güneşte kurutuluyor, dövülüyor ve taranıyordu. Böylece eğirmeye hazır hale geliyordu. Bitki lifleri eğirilerek ip elde ediliyordu. Dokumacılar, kumaş dokumak için bugün hâlâ halıcıların kullandığı dokuma tezgâhlarını andıran tezgâhlar kullanıyordu. Eski Mısır'da çeşitli kalınlıklarda keten kumaşlar dokunuyor ve herkes ketenden yapılmış giysiler giyiyordu.

Siz de Eski İnsanlar Gibi Dokuma Yapabilirsiniz

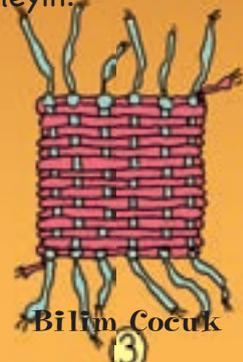
Kumaş dokumak zor değil, ama sabır gerektiren bir iş. Bir parça kartonu tezgâh yerine kullanarak siz de küçük bir parça kumaş dokuyabilirsiniz. Önce dokuyacağınız parçanın büyüklüğüne ve kullanacağınız ipin kalınlığına karar verin. Dokuma için yün ya da pamuklu ip kullanabilirsiniz. Uygun büyüklükte bir kartonun üzerine, ipin bir bölümünü birinci resimdeki gibi yan yana dolayın. İpin geri kalanının ucunu elinize alın. İpin ucunu, ikinci resimdeki gibi, kartonun üzerine gerili iplerin birinin altından, birinin üzerinden geçirerek dokuyun. Kartonun sonuna geldiğinizde elinizdeki ipi kesin. Kartonun üzerine gerili ipleri de kartonun arkasını çevirip oradan kesin. Serbest kalan bütün iplerin uçlarını düğümleyin.

①

②

Bilim Çocuk

13